

DIYANET İŞLERİ BAŞKANLIĞI TASHİH-İ HURUF EĞİTİM PROGRAMININ İÇERİK VE ETKİLİLİĞİNİN DEĞERLENDİRİLMESİ THE EVALUATION OF THE CONTENT AND EFFECTIVENESS OF TASHİH AL-HURUF IN-SERVICE TRAINING PROGRAM OF THE PRESIDENCY OF RELIGIOUS AFFAIRS

Geliş Tarihi:27.11.2018 Kabul Tarihi:31.05.2019

HASAN DAM

DOÇ. DR.

OMÜ İLAHİYAT FAK.

İDRİS ERTÜRK

EĞİTİM GÖREVLİSİ, DİB SAMSUN AŞIKKUTLU EĞİTİM MERKEZİ

ÖZ

Diyanet İşleri Başkanlığı, İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek görevi uhdesine tevdi edilmiş devlet kurumudur. Başkanlık, bu hizmetlerini daha etkin yürütebilmek için, istihdam ettiği personelini tesis ettiği eğitim merkezlerinde eğitime tâbi tutmaktadır. Süre ve içerik bakımından farklı programlarla şekillendirilen hizmet içi eğitimlere ilgili personel alınmaktadır. Söz konusu eğitim programlarından biri de Tashih-i Huruf Eğitimi'dir. 2005 yılından bu yana uygulamada olan bu eğitimle, din hizmetleri sınıfında görev yapan Kur'an Kursu öğreticileri, İmam- Hatip ve Müezzin- Kayyımların daha nitelikli hizmetler vermesine katkı sunulması, vatandaşların birinci derecede kolaylıkla ulaşabilecekleri cami görevlilerinin daha bilgili ve donanımlı olmaları amaçlanmaktadır.

Bu çalışmada Başkanlığın 10 yılı aşkın süredir uygulamakta olduğu Tashih-i Huruf Eğitiminin hedefleri, içeriği ve etkililiği araştırılmış; bu doğrultuda programın içeriği tahlil edilmiş, uygulanan programın katılımcılara etkisi yapılan saha araştırması ile ölçülmeye çalışılmıştır. Araştırma, 2017-2018 eğitim-öğretim yılında Samsun Aşikkutlu, Şanlıurfa İbrahim Halilullah ve Bolu Eğitim Merkezleri'ne kayıtlı 93 kursiyer üzerinde yürütülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Diyanet İşleri Başkanlığı, Hizmet içi eğitim, Tashih-i huruf, Din görevlisi, Din hizmetleri.

ABSTRACT

As it is known, the duty of the Presidency of Religious Affairs is expressed in the related law as to enlighten society on religion, to carry out the activities related to the field of belief and worship of Islam and to manage places of worship.

In order to carry out these services more effectively, the Presidency re-educates the personnel it employs in their training centers. The related personnel are included in the in-service training programs which are different in terms of time and content. One of these in-service training programs is the "Tashih-i Huruf" educational program. In this study, the objectives, content and effectiveness of the "Tashih-i Huruf" in-service training program has been investigated.

In this respect, the content of the program has been analyzed and it has been tried to be measured by the field research which effected the program on the participants.

The research was conducted on 93 trainees who attended Samsun Asikkutlu, Şanlıurfa İbrahim Khalilullah and Bolu Education Centers in the academic year of 2017-2018.

Keywords: Presidency of Religious Affairs, in-service training, tashih al-huruf, religious officials, religious services

Giriş

A. Problem

Kendine özgü yapısıyla, toplumsal ve küresel ölçekte gerçekleştirdiği hizmetleriyle önemli bir misyon üstlenmiş olan Diyanet İşleri Başkanlığı, ülkemizin en köklü kurumlarından biridir.

Diyanet İşleri Başkanlığı, milletçe dayanışma ve bütünleşmeyi amaç edinerek İslâm Dininin inançları, ibadet ve ahlak esasları ile ilgili işleri yürütmek, din konusunda toplumu aydınlatmak ve ibadet yerlerini yönetmek görevi uhdesine tevdi edilmiş devlet kurumudur.¹ Günümüzde Başkanlık, Türkiye'ye ait bir kurum olmasının çok ötesinde Avrupa'dan Amerika'ya, Asya'dan Afrika'ya kadar dünyanın her bölgesindeki Müslümanlarla iletişim ve iş birliği hâlinde, küresel ölçekte hizmet sunan uluslararası bir kurum hâline gelmiş; gerek Batı'da gerekse İslâm dünyasında dinî teşkilatlara ilham kaynağı olan ve model alınan bir kurum olma özelliğine kavuşmuştur.

Çağımızın gelişen ve değişen şartlarını göz önünde bulunduran Başkanlık, hayatın tamamını ve tüm insanlığı içine alan bir çerçeve ile hizmetlerini yürütmeye çalışmaktadır. Haddizatında böylesi hizmetlerin ve faaliyetlerin yürütülmesi, kaliteli, bilgili, alanında yetkin ve etkin hizmet neferlerinin etkili ve gayretli çalışmalarıyla mümkündür.²

Diyanet İşleri Başkanlığı, bu hizmetleri yürütmek için istihdam ettiği personelinin tesis ettiği eğitim merkezlerinde yetiştirmek, dinî bilgi düzeylerini artırmak ve günümüz insanına hitap edecek bilgi ve donanımı kazandırmak amacıyla eğitime tâbi tutmaktadır. Süre ve içerik bakımından farklı programlarla şekillendirilen bu eğitimler,

¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, "Kuruluş ve Tarihi Gelişim", Erişim: 15 Kasım 2018, <https://www.diyamet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/1>

² Şükrü Öztürk, "Diyanet İşleri Başkanlığı'nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet içi Eğitim Faaliyetleri", *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye'de Din Eğitimi ve Öğretimi*, (Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999), 405.

yine Başkanlık tarafından yetiştirilen uzman personel aracılığıyla verilme-ye çalışılmaktadır. Aynı zamanda bu eğitimlerde, başta ilahiyat fakültelerinin öğretim elamanları olmak üzere, değişik sahalarda alanında yetkin isimlerden de istifade edilmektedir.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nın söz konusu eğitim programlarından biri de Tashih-i Huruf Eğitimi'dir. 2005 yılından bu yana uygulamada olan bu eğitimle, din hizmetleri sınıfında görev yapan Kur'an Kursu öğretmenleri, İmam- Hatip ve Müezzin- Kayyımların daha nitelikli hizmetler vermesine katkı sunulması, vatandaşların birinci derecede kolaylıkla ulaşabilecekleri cami görevlilerinin daha bilgili ve donanımlı olmaları amaçlanmaktadır.

İşte bu çalışmada Başkanlığın 10 yılı aşkın süredir uygulamakta olduğu bu eğitimin içeriği, etkililiği ve hedefleri araştırılmıştır. Bunun için evvela programın içeriği tahlil edilmiş; uygulanan programın katılımcılara etkisi yapılan saha araştırması ile ölçülmeye çalışılmıştır.

B. Amaç ve Önem

Bu çalışmanın amacı, Diyanet İşleri Başkanlığınca düzenlenen Tashih-i Huruf Kurslarının önemine dikkat çekmek, kurslara giriş imtihanından başlamak üzere, kurs bitimine kadar tüm yapısal ve işlevsel sorunları imkânlar ölçüsünde tespit etmek, varsa tespit edilen bu sorunlara çözüm önerileri sunmaktır.

Yine bu çalışma, Tashih-i Huruf Kurslarında uygulanan eğitim faaliyetlerini, eğitim bilimlerinin sistematigi içerisinde inceleyerek kaliteyi artırmakta faydalı olabilecek önerilerde bulunmayı amaçlamaktadır.

Bu çalışma, bilindiği kadarıyla, Tashih-i Huruf Kursları üzerine yapılan müstakim ilk çalışma özelliği taşımaktadır. Dolayısıyla çalışmanın, uygulamaya konulduğu günden bu yana, programın beklentilere ve kazanımlara cevap verip vermediğini görme adına önemli katkılar sağlayacağını ümit etmekteyiz.

C. Sınırlılıklar

Bu çalışma, Tashih-i Huruf Programı üzerine yapılmıştır. Programın etkililiğinin katılımcılar üzerindeki etkisini tespit etme amacıyla, DİB Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün onayı ile Samsun Aşıkutlu, Şanlıurfa İbrahim Halilullah ve Bolu Eğitim Merkezlerinde 2017- 2018 eğitim-öğretim yılında Tashih-i Huruf Kursuna katılan kursiyerler örneklem alınarak bir anket çalışması yapılmıştır.

D. Yöntem

Çalışmada, Tashih-i Huruf eğitim programına katılan kursiyerlerin, programın içeriği ve etkililiğine ilişkin düşüncelerini ortaya koyabilmek amacıyla esas olarak nicel araştırma modellerinden tarama araştırma yön-

temi kullanılmıştır. Nicel araştırma, pozitif bilim anlayışını temele alan ve genel olarak nicel verilerin toplandığı, analiz edilip bir yargıya varıldığı bilimsel bir süreçtir. Tarama yöntemi ise bir konuya ya da olaya ilişkin katılımcıların görüşlerinin veya ilgi, tutum, yetenek vb. özelliklerinin belirlendiği betimsel bir araştırma yöntemidir.³

1. Evren ve Örneklem

Araştırmanın çalışma evrenini, 2017/2018 eğitim döneminde, Samsun Aşıkutlu, Şanlıurfa İbrahim Halilullah ve Bolu Eğitim Merkezlerinde düzenlenen Tashih-i Huruf Eğitim Programına katılan 93 kursiyer oluşturmaktadır. Hepsine ulaşma imkânı açısından kursiyerlerin tamamı örnekleme dâhil edilmiştir.

2. Bilgi Toplama Araçları

Araştırmaya ilişkin nitel veriler, ilgili literatür taranarak içerik analizi yöntemiyle ortaya konulmaya çalışılmıştır. Araştırmanın nicel verilerini elde etmek için ise anket tekniği kullanılmıştır. Anket formu, 7'si kişisel bilgilere ilişkin olmak üzere toplam 54 sorudan oluşmaktadır. Soruların 11'i, konuya ilişkin daha derinlemesine bilgi elde edebilmek amacıyla açık uçlu olarak düzenlenmiştir.

3. Bilgilerin Toplanması

Araştırmanın asıl veri kaynağını oluşturan anket formları, gerekli izinlerin alınmasından sonra ilgili kursların sonlarına doğru bizzat araştırmacı tarafından uygulanmıştır. Araştırmanın amacı ve anlaşılmayan hususlarla ilgili olarak anında geribildirimde bulunulmuştur. Araştırmacının aynı zamanda Diyanet eğitim görevlisi olması nedeniyle eğitim sürecine ilişkin gözlem ve görüşme verilerini elde etmek ve anket verilerini desteklemek mümkün olmuştur.

4. Bilgilerin Analizi

Anketlerden elde edilen verilerin istatistiksel işlemleri SPSS istatistik programı ile yapılmıştır. Tashih-i huruf eğitim programına katılan kursiyerlerin demografik özelliklerine ve kurs programına yönelik değerlendirmelerine ilişkin veriler, betimsel istatistiklerden frekans dağılımı (sayı ve yüzde) ile gösterilmiştir. Ayrıca eğitim programlarına ilişkin değerlendirmelerde, kategorik bir değişkenin düzeylerine giren birey ya da nesnelerin anlamlı bir farklılık gösterip göstermediğini test etmede, parametrik olma-

³ Şener Büyükoztürk vd., *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*, 15. Baskı (Ankara: Pegem, 2013), 177.

yan istatistiklerden tek örneklem kay-kare testi kullanılmıştır. Kategoriler arasındaki farkın önem kontrolü için manidarlık düzeyi asgari $p=0,05$ olarak alınmıştır.

1. TASHİH-İ HURUF KURSU

1.1. Tashih-i Huruf Programına Duyulan İhtiyaç

Bilim ve teknolojideki gelişmeler, hemen her meslekte yeni bilgiyi, alanında yararlanmak için teknolojiyi iyi kullanmayı ve çalışanların bu konularda yetiştirilmesini zorunlu kılmaktadır. Bilgi toplumunda örgütler, çalışanlarında çok yönlü beceri sahibi olmayı, karmaşık örgüt içi ve dışı ilişkileri kavrayabilen yeterlikler ve etkili takım çalışmasına uyma yeteneği aramaktadır.⁴ Bu nedenle, bilgiyi alabilecek, kullanabilecek ve aynı zamanda üretebilecek personele sahip olmak, kurumların en çok ihtiyaç duyduğu konuların başında gelmektedir. Dolayısıyla insanın, yani kurumlarda çalışan personelin niteliği ön plana çıkmaktadır.⁵

Günümüzde eğitim ve öğretimi sürdürülebilir kılmak artık bir zaruret hâline gelmiştir. Bu eğitimin şekli, amacı, yaşanılan dönemin şartlarına göre değişiklik arz edebilir. Bu anlamda belli bir eğitim aldıktan sonra herhangi bir işte istihdam edilen bireyler, ister kamu sektöründe isterse özel sektörde çalışsın, çalıştığı sektörün ihtiyaç ve hedeflerine göre eğitilirler. Bu, değişen ve gelişen çalışma hayatının göz ardı edilemez bir gereksinimidir.⁶ İnsanın içinde bulunduğu topluma uyum sağlayabilmesi ve üstlendiği rolünü iyi icra edebilmesi için eğitim kurumlarında gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıklar kazandırılır. Bilimsel nitelik taşıyan gelişmeler, öğretim kurumlarında yapılan eğitimin ilerisinde ve ötesinde değişik amaçlı programları gerektirmektedir.⁷

Devlet Memurları Eğitimi Genel Planı'nda, kalkınma planlarında ve stratejik planda eğitim için öngörülen amaçlar doğrultusunda her kuruma kendi personelini yetiştirme sorumluluğu verilmiştir.⁸ Buna göre kurumlar, belli bir düzeyde eğitim almış personelini, kurumun işleyişi, beklentileri ve hedefleri doğrultusunda eğitime tâbi tutar. Diyanet İşleri Başkanlığı da anayasal bir kurum, personeli de ilgili kanuna tâbi olduğundan söz konusu hizmet içi eğitimin Diyanet personeline de verilmesi gerekmektedir.

⁴ Refik Balay, "Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim", *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37/2 (2004): 67; Tufan Aytaç, "Hizmet içi Eğitim Kavramı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar", *Millî Eğitim Dergisi*, 147 (2000): 66.

⁵ Şuayip Özdemir - İsmail Arıcı, "Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri", *Dini Araştırmalar*, 14/39 (2011): 88.

⁶ Ahmet Emin Seyhan, "Din Hizmetlerinde Verimlilik ve Kalite Açısından Hizmet içi Eğitimin Rolü ve Önemi", *SDÜ SBE Dergisi*, 14 (2011): 231.

⁷ A. Haydar Taymaz, *Hizmet İçi Eğitim*, 3. Baskı (Ankara: Takav Matbaası, 1997), 7.

⁸ Bk. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 214 ve 216'ncı maddeleri.

Din görevlilerinin, görevlerini başarılı bir şekilde ifa edebilmeleri için iyi bir dinî eğitimden geçmeleri gerekir. Öte yandan, hızla değişen dünyamızda kullanılan geleneksel yöntemlerin daha da geliştirilmesi ve hızlı bir şekilde mümkün olan en geniş alana yayılabilmesi, ancak din görevlilerinin vazifelerini hakkıyla yapabilmelerine bağlıdır. Onların toplumun her kesimine hitap edebilen kucaklayıcı ve kuşatıcı söylemler ortaya koyabilmeleri, bunları hayata geçirebilecek yeni metotlar uygulamaları, bu yöntemleri düzenli olarak yenilemeleri ve geliştirerek devam ettirmeleri gerekir.⁹ Bu itibarla, hizmet içi eğitim sayesinde din görevlilerinin çalıştıkları sahalardaki eksikliklerini gidermek, onların bilgilenmelerini temin etmek ve başarılı faaliyetlere imza atmalarına imkân hazırlamak gerekmektedir. Bütün bunlar ancak kaliteli ve verimli hizmetler bekleyen kişi ve kurumların dikkate alıp değerlendireceği hususlardandır.¹⁰

Günümüzde camilerimizde görev yapan imam-hatip ve müezzinlerin, Kur’ân kurslarında görev yapan öğreticilerin Kur’ân-ı Kerim kıraatindeki eksikliklerini gidermek, ayrıca meslektaşlarına örnek olacak, yetişmelerinde bilgi ve yetenekleriyle onlara kılavuzluk edecek, kıraat ilminin öngördüğü esaslara uygun ses ve musiki eğitimi olarak Diyanet İşleri Başkanlığı’ nı yurt içi ve yurt dışında temsil edecek okuyucuları yetiştirmek amacıyla Başkanlık tarafından “Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı” geliştirilmiştir.

Söz konusu program; kurumsal gelişmeler, personel yeterliklerinin güncellenmesi, uygulayıcılardan gelen geri bildirimler, günün gelişen ve değişen şartları dikkate alınarak oluşturulmuş ve güncellenmiştir.

1.2. Programın Genel Amacı

Tashih-i huruf eğitimi, Kur’ân harflerinin, mahreçlerine ve sıfatlarına uygun olarak telaffuz edilip Kur’ân-ı Kerim tilavetinde tecvit kurallarının eksiksiz biçimde uygulanması için yapılan eğitim-öğretim faaliyeti olarak tanımlanır.¹¹ Fem-i Muhsin üstatlar tarafından, ders yöntemleri farklı olsa da genelde birbirine yakın metotlarla verilen bu eğitimler bu sahada önem arz eder.

Tashih-i huruf Hizmet İçi Eğitim Programı, öğrenme- öğretme konusundaki modern yaklaşımlara, teknolojideki ilerlemelere ve mûsikî ilminin verilerine dayanarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev yapan din görev-

⁹ Fikret Karaman, “Din Görevlileri ve Hizmette Verimlilik”, *Diyanet Aylık Dergi*, 37 (1994): 15- 17.

¹⁰ Celal Sürgeç, “*Diyanet İşleri Başkanlığı ve Eğitim Faaliyetleri*”, (Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010), X.

¹¹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, (Ankara: 2017), 5.

lilerinin Kur'ân okuyuş tarzı ile ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece Kur'ân'ı Kerim'i hem telaffuz, hem ses, hem de mana vb. özelliklere göre okuyabilen nitelikli din hizmetleri personelinin yetiştirilmesi ve bunlar aracılığıyla daha etkin bir din hizmeti sunulması hedeflenmektedir.

1.3. Programın Temel Yaklaşımı

Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı, üç temel öğretim boyutu esas alınarak hazırlanmıştır:

- “1. Kursiyerlere kıraat ilmini tanıtıcı genel bilgilerin yanı sıra Asım Kıraati Hafs Rivayeti üzere okuyuş tarzı ile ilgili temel teorik bilgilerin kazandırılması,
2. Bu bilgilerin uygulamaya dönüştürülmesi,
3. Ses, makam bilgi ve becerisinin kazandırılması.”¹²

Eğitim sürecinde kursiyerlere bu bilgi ve beceriler kazandırılırken geleneksel eğitim metotları yanı sıra günümüz eğitim yöntem ve tekniklerinin teknolojik imkânlarla desteklenmesi de öngörülmüştür.

1.4. Programın Alanları ve Ders Kredileri

Programda yer alan dersleri ve kredileri, tablo hâlinde şu şekilde göstermek mümkündür:

Tablo 1: Tashih-i Huruf Programı Ders Alanları ve Kredileri

S. No	DERSİN ADI		SAATİ	
1	Kur'ân-ı Kerim	Kur'ân-ı Kerim Okumaya Giriş	10 Saat	432
		Talim ve Tecvit Uygulamaları	86 Saat	
		Talim Üzere Yüzüne Okuma	192 Saat	
		Talim Üzere Ezbere Okuma	144 Saat	
2	Dinî Musiki		96	
3	Kur'ân-ı Kerim Meali		48	
4	İlmihal		48	
5	Hitabet		48	
TOPLAM			672	

Tashih-i Huruf Kurslarında Kur'ân-ı Kerim dersleri başat konumdadır. Her ne kadar programda Kur'ân dersleri dışında, ilmihâl, musiki ve hitabet dersleri olsa da, bu dersin programda baskınlığı barizdir. Programın, Kur'ân-ı Kerim'le alakalı bir kavramla isimlendirilmesinde bu baskınlığın rolü büyüktür. 672 saatlik programın 432 saatinin (% 64,2) Kur'ân-ı Kerim'e ayrılması, bu baskınlığı göstermektedir.

¹² Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 5- 6.

Kur’ân-ı Kerim derslerinde konular dört başlıkta gruplandırılmıştır:

“Kur’ân-ı Kerim Okumaya Giriş” başlığı altında yer alan 1. Grup derslerde kıraatlerle ilgili tarihî bilgilerin, özellikle de Asım kıraati ile ilgili teorik bilgilerin verilmesi istenmektedir.¹³

İkinci başlık ise “Talim ve Tecvit Uygulamaları”dır. Bu grupta yoğun bir şekilde harf talimi yaptırıldıktan sonra tecvit konularına geçiş yapılması, tecvit konularının ayrıntılı ve uygulamalı bir şekilde kursiyerlere kazandırılmaya çalışılması, ayrıca bu alanda Kur’ân-ı Kerim tilavet usullerinin de öğretilmesi amaçlanmıştır.¹⁴

Üçüncü başlık ise “Talim Üzere Yüzüne Okuma”dır. Kur’ân-ı Kerim dersleri içinde en fazla kredi bu alana tahsis edilmiştir. Kur’ân-ı Kerim’in tamamının öğrenilen talim ve tecvit kurallarına göre Kur’ân-ı Kerim’in okunma usulleri olan tahkik, tedvir ve hadr usulü üzerine okutulması hedeflenmiştir.¹⁵

Kur’ân-ı Kerim ders alanının son başlığı ise “Talim Üzere Ezbere Okuma”dır. Programda kursiyerlere 30’uncu cüzün tamamen; namazda okunan kısa süre ve dualar, yine imamlık- müezzinlik yeterliklerinde aranan Yasin, Tebareke, Fetih, Hucurat ve Rahman Surelerinin de ezbere okutulması istenmiştir. Bunun yanında özellikle düğün, mevlit, sünnet, açılış, kandil vb. törenlerde, törenlerin içeriğine uygun olarak okunabilecek aşr-ı şeriflerin ezberletilip okunması da programın amaçlarından. İlgili aşr-ı şerifler tespit edilip programda belirtilmiştir.¹⁶

Tashih-i huruf programı içerisinde Kur’ân-ı Kerim derslerinden sonra en fazla krediye sahip ikinci ders Dinî Musiki’dir. Din hizmetlerinde musikinin yeri ve önemi de yadsınamaz bir gerçektir. Güzel bir Kur’ân okuyuşunun, ezan, salâ ya da ilahi icrasının başta cami cemaati olmak üzere insanlar üzerinde olumlu etkiler bıraktığı bilinen bir hakikattir. Bu gerçeklikten hareketle, Tashih-i huruf programında ve Diyanet İşleri Başkanlığı’nın düzenlemiş olduğu diğer hizmet içi kurslarının birçoğunda kurslara katılan personele dinî musiki dersleri verilmektedir.¹⁷

672 saatlik Tashih-i huruf programı içerisinde Dinî Musiki derslerine 96 saatlik kredi tanımlanmıştır. Kur’ân-ı Kerim ve dinî musikinin haricindeki derslerin kredileri ise 48’er saattir. Musikinin, Kur’ân-ı Kerim tilavetiyle ilişkisinden dolayı programda derse daha fazla zaman tanınmıştır. Derslerde başta Kur’ân-ı Kerim olmak üzere, ezan, salâ, kamet, ilahi, kaside, naat vb. dinî musiki formlarının ve öğrenilen makamların kursiyerlerde beceri

¹³ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 10.

¹⁴ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 11- 12.

¹⁵ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 13.

¹⁶ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 10- 16.

¹⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Tacettin Bıyık, *Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Musiki Çalışmaları*, (Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015), 15 vd.

hâline gelmesinin sağlanması amaçlanmaktadır. Bu doğrultuda dersle ilgili gerekli bilgi ve beceri, kursiyerlere teorik ve pratik olarak kazandırılmaya çalışılmaktadır.¹⁸

Kur'ân Meali derslerinde, kursiyerlere Kur'ân-ı Kerim'in tamamının değil, sadece ezberledikleri surelerin meallerini sebep-i nüzulleriyle birlikte anlamlarını öğrenmeleri ve manaya uygun okumalarının sağlanması hedeflenmektedir. Ayrıca kursiyerlere farklı meallerden yararlanma yollarının öğretilmesi amaçlanmıştır.¹⁹ Ders, toplamda 48 saatlik krediye sahiptir.

Diyanet'in hizmet içi eğitim kurslarının neredeyse tamamında ilmihâl derslerine yer verilmektedir. Tashih-i Huruf Programında da İlmihâl derslerine yer verilmiş, derse 48 saatlik kredi tanınmıştır. Ancak tanınan kredide ilmihâl konularını tamamıyla işlemek mümkün olmadığından, konularda sınırlandırmaya gidilmiş, daha ziyade kursiyerlerin ihtiyaç duyacakları meselelere yer verilmiştir.²⁰

Program'da 48 saatlik kredi ayrılan bir diğer ders Hitabet'tir. Bu derste, teorik bilgilerin ilk haftalarda ilgi çekici hâle getirilerek anlatıldıktan sonra, kursiyerlerin hitabet örneklerini sunabilmeleri için bir program yapılması, derslerin hutbe, vaaz gibi hitabet örnekleri çerçevesinde işlenmesi istenmiştir. Bu doğrultuda, her kursiyerden, nikâh, düğün, cenaze, hatim, mübarek gün ve geceler gibi merasimlerin gündemine uygun dualar ve bu merasimlerde 10-15 dakikayı geçmeyen konuşmalar hazırlaması istenerek, kursiyerlere bu konuşmaları irticalen yapma becerisi kazandırılması hedeflenmiştir.²¹

1.5. Programın Süresi ve Katılım

Diyanet İşleri Başkanlığı Hizmet İçi Eğitim Yönetmeliği'nin 4. Maddesine göre, süresi 3 ay ve daha üstü uzunlukta olan kurslar, uzun süreli kurslar olarak kabul edilir. Bu kurslar, üçer aylık dönemler hâlinde düzenlenir. Uzun süreli kurslara katılım, idare özel bir tasarrufta bulunmadığı sürece isteğe bağlıdır. Katılımda özel nitelik aranır. Buna göre, açılan sınavlarda başarı gösteren belli nitelikleri haiz personel, eğitime katılma hakkı elde eder.

Süresi 6 ay olarak planlanan Tashih-i Huruf Kursları da uzun süreli hizmet içi eğitim kurslarından. Bu kurslara katılım, mecburî değildir. Genelde Kasım- Nisan sezonunda düzenlenen kurslar için, her eğitim merkezinden veya kursu özel olarak düzenlemek isteyen il müftülüklerinden kapasite için bilgi istenir. Alınan bilgiler doğrultusunda eğitim merkezlerine

¹⁸ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 17- 18.

¹⁹ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 16.

²⁰ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 19- 20.

²¹ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 21.

ve illere belli bir kontenjan tanınır. Bu kontenjanların belirlenmesi ve programın koordinesi Başkanlık Hizmet içi Eğitim ve Rehberlik Daire Başkanlığı'nın uhdesindedir.²²

“Tashih-i huruf kursuna alınacak personelde şu şartlar aranmaktadır:

- a) Kur’ân kursu öğreticisi, imam-hatip, müezzin-kayyım unvanlarında kadrolu olarak fiilen çalışıyor olmak,
- b) Adaylığı kalkmış olmak,
- c) Kursun başladığı tarih itibarıyla 6 ay süreyle askerlikle ilişkisi bulunmamak,
- d) Musiki kabiliyeti olmak,
- e) Kurs süresince yurt dışı, hac, umre vb. sebeplerle kursa ara verme durumunda olmamak.”²³

Yukarıda belirtilen şartları taşıyan görevlilerin katılacağı mülakat sınavına dair duyurular il müftülüklerince yapılır. Her il, mülakatın yeri, tarihi ve sınav komisyonunun tespitinde, Tashih-i huruf Kursu için kursiyer göndereceği eğitim merkezi ile görüşerek mutabakat sağladıktan sonra duyuruyu yapar. 3 personelden oluşacak sınav komisyonu, dinî yüksek ihtisas/ eğitim merkezi müdürü veya görevlendireceği eğitim görevlisinin başkanlığında, 1 eğitim görevlisi, müftü yardımcısı veya 1 ilçe müftüsünden oluşturulur. Sınav sonuçları aynı gün sınavın yapıldığı yerde ilan edilir.²⁴

Tashih-i huruf Kursu için yapılan mülakat sınavında başarı gösteren görevliler, yatılı olarak eğitim merkezlerindeki kurslara alınır, kurs süresince aksi belirtilmedikçe kendi görev yerlerinde çalışmazlar. Yerlerine vekâleten atama yapılır; kurs bitiminde ise aynı görev yerinde vazifelerine devam ederler. Vekil görevlilerin görevi sona erer. Harcırah Kanunu gereğince kursiyerlere yolluk- yevmiye ödemesi yapılır. Mahallinde düzenlenen eğitimlerde ise kursa katılan görevliler idarenin belirlediği vakitlerin haricinde de görev mahallerinde olmak zorundadırlar. Bu görevlilere yolluk- yevmiye ödemesi yapılmamaktadır.

2. BULGULAR ve YORUM

2.1. Ankete Katılan Kursiyerlere Ait Kişisel Bilgiler

2.1.1. Yaş Durumları

Yaş şartı, genel olarak Diyanet İşleri Başkanlığı'nca düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarına katılım için aranan bir şart değildir. Dolayısıyla Baş-

²² Diyanet İşleri Başkanlığı, “Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü”, Erişim: 23 Kasım.2018, <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/kategoriler/hizmetlerimiz>

²³ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü”, Erişim: 23 Kasım.2018, <https://egitimhizmetleri.diyamet.gov.tr/icerikler/Duyurular>

²⁴ Diyanet İşleri Başkanlığı, “Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü”.

kanlığın bünyesinde çalışan her personel, yaşı ne olursa olsun, zorunlu ya da sınavla alınan kurslara alınabilir/katılabilir. Bununla birlikte Başkanlık, bu kurslardan iki tanesine istisna getirmiş; Dinî Yüksek İhtisas Eğitimi ve Aşere Takrip Eğitimi'ne 40 yaş sınırı koymuştur.²⁵ Tashih-i Huruf Kursları da Başkanlığın yaş şartı koymadığı kurslardan biridir.

Ancak günümüze kadar düzenlenen kurslarda, genç kursiyerlerin eğitim sürecinde daha alıcı ve katılımcı oldukları gözlemlenen bir durumdur. Diğer taraftan, kurs bitiminden sonra, kursu başarıyla bitirenlerin rehber öğretici olarak görevlendirilmesi hedeflendiğinden, emekliliği yakın olan personelden ziyade, Başkanlıkta daha uzun süre çalışacak personelin bu kurslara alınmaları isabetli görülmüştür. Bu iki temel sebepten hareketle, kursiyerlerin 40 yaş altında olması tercih sebebidir. Bununla birlikte durumu müsait olan 40 yaş üstü personelden de alım yapılmaktadır.

Tablo 2: Kursiyerlerin Yaş Durumu

Yaş Aralıkları	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
20- 30 Arası	26	27,9
31- 40 Arası	58	62,4
41 ve Yukarısı	9	9,7
TOPLAM	93	100,0

Tablo 2'de de görüleceği üzere araştırmanın yapıldığı eğitim merkezlerinde Tashih-i Huruf Kursuna alınan kursiyerlerin genelini genç yetişkinler oluşturmaktadır. Kursa katılan personelden sadece %9,7'si 41 yaş ve üstünde, diğerleri ise 40 yaşın altındadır. Bu sonuçlardan hareketle, genç din görevlilerinin mülakat sınavlarında daha başarılı oldukları veya daha fazla bu kursa ilgi gösterdikleri söylenebilir.

2.1.2. Eğitim Durumları

Eğitim durumu, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın gerek atamalarda ve görevlendirmelerde gerekse düzenlenen hizmet içi eğitim kurslarında aradığı şartların başında gelmektedir. Hangi personelin hangi eğitim durumuna sahip olması gerektiği, Başkanlığın ilgili mevzuatında ayrıntılarıyla belirtilmiştir.²⁶ Buna göre, Başkanlık personeli olarak atanabilmek için en az İmam- Hatip Lisesi mezunu veya hafız ya da ön lisans ilahiyat bitirmiş diğer lise mezunu olma şartı vardır. Tashih-i Huruf Kurslarına katılım şartları arasında eğitim düzeyi şartı aranmamaktadır.

²⁵ Diyanet İşleri Başkanlığı, "Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü".

²⁶ Bk. Diyanet İşleri Başkanlığı, *Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği*, (Ankara: 2015) ilgili maddeler ve 633 Sayılı DİB Teşkilat Kanunu 9, 10, 11 ve 12. Maddeler.

Tablo 3: Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
İHL Mezunu	13	14,0
Lise Diğer	1	1,1
Ön Lisans İlahiyat	56	60,2
Ön Lisans Diğer	3	3,2
Lisans İlahiyat	10	10,8
Lisans Diğer	8	8,6
Lisansüstü	2	2,2
TOPLAM	93	100,0

Tablo 3'te de görüleceği üzere, araştırmaya katılan Tashih-i Huruf Kursu personelinin, belirtilen eğitim düzeylerinden en az birini taşıdıkları anlaşılmaktadır. Kursta bulunan görevlilerinin çoğu (% 60,2), ilahiyat ön lisans mezunudur. Bunları İHL mezunları takip etmektedir (% 14). Üçüncü sırada ise İlahiyat lisans mezunları gelmektedir (% 10,8). Diğerlerinin eğitim durumu ise tabloda gösterilen şekildedir.

2.1.3. Hafızlık Durumları

Hafızlık şartı, Başkanlığın atama, görevlendirme ve kursa katılımda dikkate aldığı önemli şartlardan biridir. Buna göre, açıktan atama ile lise mezunu olup İmam- Hatip veya müezzin kayyım olarak Başkanlıkta çalışmak için, Aşere- takrip kurslarına katılmak ve Mushaf'ları İnceleme ve Kıraat Kurulu Başkanı ya da üyesi olmak için hafız olmak şarttır.²⁷ Diğer durumlarda ise, hafızlık tercih sebebidir. Bazen duruma göre sadece hafızlara yönelik kurslar da düzenlenmektedir. Tashih-i Huruf Kurslarında da -özel şart olarak konulmadığı takdirde- hafız olmak sadece tercih sebebi olup zorunlu şart olarak aranmaz.²⁸

Tablo 4: Hafızlık Durumu

Hafızlık durumu	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Evet	57	61,3
Hayır	36	38,7
TOPLAM	93	100,0

Tabloda da görüleceği üzere kursiyerlerin çoğunluğunu hafızlar oluşturmaktadır.

²⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği*, ilgili maddeler

²⁸ Hafız personel üzerinde yapılmış bir çalışma için bkz. Abdullah Emin Çimen, *Hafızlık Tarihi ve Türkiye'de Hafızlık Kurumunun İşlevselliği*, (İstanbul: 2010): 45-60.

2.1.4. Hizmet Süreleri

Diyanet İşleri Başkanlığı, Tashih-i Huruf Kurslarına katılım için, ilgili personelin hizmet sürelerinde herhangi bir üst veya alt sınır belirlememiştir. Buna göre, adaylığı kaldırılmış Kur'ân kursu öğreticisi, imam-hatip ve müezzin-kayyımlar hizmet süresi gözötilmeksizin bu kurslara katılabilmektedir.

Tablo 5: Hizmet Süreleri

Hizmet Süresi	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
1- 10 Yıl Arası	62	66,7
11- 20 Yıl Arası	23	24,8
20 Yıl ve Yukarısı	8	8,5
TOPLAM	93	100,0

Araştırmaya katılan kursiyerlerin ekseriyeti (% 66,7), 1-10 yıl arası hizmet süresine sahiptir. Görev süresi 11- 20 yıl arası olan görevlilerin oranı %24,8, 20 yıl ve yukarısı hizmet süresine sahip olan görevlilerin oranı ise %8,5 olarak tespit edilmiştir. Buradan hareketle, daha ziyade yaş ve görev süresi olarak genç personelin, kursiyer alım sınavlarında başarı gösterdiği ya da tercih edildiği söylenebilir.

2.1.5. Hâlen Devam Ettikleri Görev

2011 yılına kadar yapılan alım sınavlarında herhangi bir unvan şartı aranmamıştır. Bundan dolayı din hizmetleri sınıfı dışındaki görevliler de sınava katılmış, bunlardan kursa alınanlar olmuştur. Ancak bu durumun, kursun amacı ve hedefleriyle örtüşmediği görülünce 2011 yılından sonra yapılan alımlarda Tashih-i Huruf Kursuna katılımlar sadece Kur'ân Kursu öğreticisi, İmam- Hatip ve Müezzin- Kayyımlarla sınırlandırılmıştır.²⁹ Ka-naatimizce bu, oldukça yerinde bir uygulama olmuştur.

Tablo 6: Kursiyerlerin Hâlen Yaptığı Görev

Görev Unvanı	Kişi Sayısı	Toplam Yüzde (%)
İmam- Hatip	54	58,1
Müezzin	32	34,4
Kuran Kursu Öğreticisi	7	7,5
TOPLAM	93	100,0

Araştırmaya katılan kursiyerlerin görev unvanına bakıldığında, daha ziyade İmam- Hatip ve Müezzin-Kayyımların kursa katıldığı görölmektedir. Tabloda da göröleceği üzere, kursa katılan personelin %58,1'i İmam-Hatip, %34,4'ü Müezzin-Kayyım, %7,5'i Kur'ân Kursu Öğreticisi olarak görev yapmaktadır.

²⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, "Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü".

2.1.6. Görev Yaptıkları Yer

Tablo 7: Kursiyerlerin Görev Yaptığı Yerler

Görev Yeri	Kişi Sayısı	Toplam Yüzde (%)
İl Merkezi	37	39,8
İlçe Merkezi	33	35,5
Belde	4	4,3
Köy	19	20,4
TOPLAM	93	100,0

Araştırmaya katılan personelin % 75,3'ünün il ve ilçe merkezinde, % 24,7'sinin ise köy ve beldelerde görev yaptığı görülmektedir.

2.2. Kursiyerlerin Kursla İlgili Düşünce ve Değerlendirmeleri

2.2.1. Kursa Giriş Süreci ile İlgili Görüş ve Düşünceler

Tashih-i huruf Kursuna katılma şartlarını taşıyan adaylar ayrıca bir giriş sınavına tabi tutulmakta ve başarılı olanlar bu kursa kabul edilmektedir. Giriş sınavında aday personelin Kur'ân-ı Kerim okuyuşu, tecvid bilgisi, musiki kabiliyeti ve ilmiyal bilgisi ölçülmektedir. Sınavda, Başkanlığın belirlediği kriterler üzerinden adaylara puan takdiri yapılmaktadır. Puan sıralamasında başarılı olanlar, en yüksekte başlamak üzere kontenjana dâhil edilmektedir. Sınavı kazanıp da herhangi bir nedenden dolayı kursa katılmayanların bu hakkı saklı tutulmaz. Bununla birlikte yeniden sınavlara katılma hakkına sahiptirler.

Araştırma kapsamında, kursiyerlerin yapılan alım sınavı ile ilgili görüşleri de ölçülmek istenmiştir. Buna dair kursiyerlere, “*Tashih-i huruf Kursuna alım sınavlarının ölçücü ve adil olduğunu düşünüyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiş, kendilerinden bu soruya “Evet, Kısmen veya Hayır” şeklinde cevaplandırmaları; soruya “Kısmen ve Hayır” cevabı verenlerden, bu cevaplarının gerekçelerini birkaç cümleyle ifade etmeleri istenmiştir.

Tablo 8: Kursa Alım Sınavına İlişkin Düşünceler

Sınavlar Ölçücü ve Adil mi?	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Evet	61	65,6
Kısmen	28	30,1
Hayır	4	4,3
TOPLAM	93	100,0

χ^2 : 51,478 sd: 2 p=0,000 p<0,05 (Önemli)

Kursiyerlerin büyük çoğunluğu (% 65,6), kursa alım sınavlarının adil ve ölçücü olduğunu belirtmiştir. Kursiyerlerin % 30,1 de sınavların kısmen

adil ve ölçücü olduğunu ifade etmiştir. Kursiyerlerin % 4,3'ü ise sınavların ölçücü ve adil olmadığını düşünmektedir. Sınavlara ilişkin olumsuz düşüncelerinin nedenine ilişkin sorulan açık uçlu soruya verilen cevaplarda kursiyerler, sınavda ölçülerin tam olarak belli olmadığını, mülakatın kısa sürdüğünü, sadece ses ve musiki kabiliyetine göre alım yapılmasını doğru bulmadıklarını, daha kapsamlı sorular sorulması gerektiğini ifade etmişlerdir. Bununla birlikte, kursiyerlerin çoğunluğu giriş sınavını adil ve ölçücü bulduklarını belirtmişlerdir. Yapılan ki-kare analizi de bu farklılaşmanın istatistiksel olarak manidar olduğunu göstermektedir.

2.2.2. Kursa Katılmadaki Amaçlar

Eğitim, bir ya da bir dizi amaca ulaşmak için yapılır. Eğitim sürecine giren kişinin davranışlarında, dolayısıyla kişiliğinde meydana gelmesi istenilen farklılaşmaları belirleyen amaçlar, eğitimin temel taşıdır. Amaçlar, eğitim sürecinde ne öğrenileceği ve nasıl öğretileceği hakkında eğitimcilerle rehberlik eder. Amaçların gerçekleştirilme derecesi ise eğitimin etkililiğinin göstergesidir.³⁰ Tashih-i huruf da bir eğitim programı olarak belli amaçlar doğrultusunda düzenlenmektedir. Bu amaçlar, eğitim programında belirtilmiştir.

Tashih-i huruf kursiyerlerinin bu kursa katılmalarında da birtakım etkenler rol oynamaktadır. Araştırmada bu etkenler belli başlıklar altında toplanarak kursiyerlerden bunlardan hangisini önceliklendiklerine dair bilgi istenmiş, başlıklara öncelik sırasına göre numara vermeleri kendilerinden beklenmiştir. Başlıklarda olmayan amaçları yazabilmeleri için de “başka” seçeneği sunulup, bunu belirtmeleri talep edilmiştir. Çıkan sonuçlardan elde edilen verilere göre, kursiyerlerin bu kursa katılmalarındaki temel amaçları değerlendirmeye alınmıştır. Buna göre kursiyerlerin kursa katılmalarındaki amaçlar şu şekilde değerlendirilebilir:

Tablo 9: Kursa katılmadaki temel amaç

Amaçlar	Kişi Sayısı (N)	Yüzde (%)
Görev Yerimin Değişmesini Sağlamak	7	7,5
Kursu Bitirerek Görevde Yükselilebilmek	5	5,4
İlmi Seviyemi Yükseltmek	74	79,6
Rehber Öğretici Olabilmek	4	4,3
Başka	3	3,2
TOPLAM	93	100,0

χ^2 : 210,609 sd: 4 p= 0,000 p<0,05 (Önemli)

Tablodan da görüleceği üzere, kursiyerlerin nitelikli çoğunluğu (%79,6),

³⁰ Necdet Aykaç, *Öğretim İlke ve Yöntemleri*, (Ankara: Pegem Akademi, 2014), 24.

kursa katılmadaki birinci amacının “ilmî seviyesini yükseltmek” olduğunu belirtmiştir. Bu sonuç, hepsi iş ve meslek sahibi kursiyerlerin ilme ilgisini görme adına memnuniyet vericidir. Görev unvanı, yaşı ve görev yeri ne olursa olsun, din görevlilerinde ilme olan bu ilgi, takdire şayandır. Diğer öncelikler ise tabloda görüldüğü şekildedir.

2.2.3. Kurs Programının Derslere Göre Değerlendirilmesi

Tashih-i huruf Kursları üzerinde yapılan bu araştırmada, ölçülmek istenen hususlardan biri de derslerin verimliliği olmuştur. Toplamda beş ders üzerine programlanan Tashih-i huruf Kurslarında, kursiyerlerin kurs sonunda derslerden ne ölçüde faydalandıkları tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada her ders için kazanımlar ayrı ayrı sorulmuş, verilen cevaplar da yine her ders için ayrı ayrı değerlendirilmiştir.

Tablo 10:Derslerin Beklentileri Karşılama Durumu

		Evet	Kısmen	Hayır	TOPLAM
Dersler	K. Kerim	71 % 76,3	20 % 21,5	2 %2,2	93 % 100
	Musiki	38 % 40,9	50 % 53,8	5 % 5,4	93 % 100
	Meal	40 % 43,0	47 % 50,5	6 % 6,5	93 % 100
	İlmihal	25 % 26,9	51 % 54,8	17 % 18,3	93 % 100
	Hitabet	47 % 50,5	40 % 43,0	6 % 6,5	93 % 100

χ^2 : 82,645 sd: 2 p= 0,000 p<0,05 (Önemli)

Tabloya bakıldığında, kursiyerlerin derslerde elde ettikleri kazanımları değerlendirmelerinin birbirinden çok farklı olduğu görülmektedir. Buna göre, Kur’ân-ı Kerim derslerinin beklentileri karşılama ve kazanımları sağlama oranı oldukça iyi iken, benzer durumun diğer dersler için de geçerli olduğunu söylemek pek mümkün gözükmemektedir. Kur’ân-ı Kerim ders kredilerindeki baskınlık, bir anlamda beklenti/kazanımlara da yansımıştır. Diğer derslerde beklentilerin karşılanması ve kazanımlara yönelik verilen “Evet” cevapları, neredeyse Kur’ân-ı Kerim derslerine verilen aynı cevabın yarısı oranındadır. İlmihâl derslerinde ise bu oran çok daha düşüktür.

Kursiyerlere bu soruyla bağlantılı olarak sorulan açık uçlu soruya verilen cevaplarda, kursiyerlerin büyük çoğunluğu “Tashih-i Huruf”u, Kur’ân-ı Kerim’i okuma becerilerini geliştirme kursu olarak bildiklerini, bu amaçla

buraya geldiklerini, diğer derslere ayrılan vaktin oldukça sınırlı olduğunu, ders içerikleriyle sürenin uyuşmadığını, ayrıca içeriklerde bilindik konuların işlendiğini, bazı eğitimcilerin müfredatın dışına çıkıp gereğinden fazla ayrıntılara girdiğini, derslerin öğretmen merkezli işlenmesinin ilgiyi daha da azalttığını” dile getirerek Kur’ân-ı Kerim dışındaki derslerden yeterince istifade edemediklerini ifade etmişlerdir. Kur’ân-ı Kerim derslerinden beklediği kazanımları elde edemediğini belirtenler ise, yeterince uygulama yaptırılmadığından ve çok fazla ezber istenildiğinden yakınmaktadır.

2.2.4. İhtiyaç Duyulan veya Gereksiz Görülen Dersler

Tashih-i huruf programında toplamda 5 ders yer almaktadır. 6 aylık bir program için bu sayı az gözükebilir. 30 veya 45 günlük hizmet içi programlarda bile ders sayısı bundan fazladır.³¹ Tashih-i huruf programı, programın temel hedeflerinde de belirtildiği üzere, daha ziyade Kur’ân-ı Kerim okuma becerisini geliştirme üzerine planlanmış özel bir kurstur. Meal ve musiki derslerinin buna katkı sağlaması için konulduğu bilinmektedir. İlmihâl ve hitabet dersleri ise, görevlilerin hizmet hayatında en fazla ihtiyaç duydukları bilgileri tazelemek, yeni teknikler kazandırmak amacıyla programa konulmuştur.

Programın bu hâliyle bazı eksikleri olduğu yapılan toplantılarda ve seminerlerde idareci ve eğitimcilerce de gündeme getirilmiştir. Günümüzde birçok görevlinin, profili birbirinden çok farklı cemaate hizmet verdiği göz ardı edilmemesi gereken bir gerçektir. Hâliyle bu durum, din görevlilerinin bilgi ve beceri yönünden sürekli olarak kendilerini geliştirmelerini gerekli kılmaktadır. Bu gelişim, sadece görevlinin kendisiyle olacak bir iş değildir. Kurumsal olarak, Başkanlığın personelini eğitmesi, geliştirmesi gerekmektedir.

İşte bu nedenlerle gerek Tashih-i huruf gerekse diğer hizmet içi eğitim kurslarında hizmet becerilerinin personele kazandırılması gerekir. Belki ders olarak olmasa bile bu tür bilgi ve becerileri kazandıracak etkinliklerin seminerlerin veya konferanslar şeklinde programlara konulması lazımdır.

Günümüz açısından oldukça önem arz eden “Cemaatle Etkili İletişim”, “Yetişkinlerin Din Eğitimi”, “Çocuk Eğitimi”, “Kur’ân Öğretim Teknikleri”, “Hadislerden Yararlanma Teknikleri”, “Dinî Cemaatler ve Topluluklarla İletişim” konularında ders sadedinde olmasa bile konferans veya seminerler programa konulması faydalı olacaktır. Maalesef Tashih-i huruf programında bu yapılamamıştır.

³¹ Sözleşmeli İmam- Hatipler için düzenlenen 40 günlük hizmet içi kurslarında, 9 ders yer almaktadır. Bu dersler Kur’ân-ı Kerim, Kur’ân Meali, Temel Dini Bilgiler, İmamlık ve Müezzinlik Formasyonu, Hutbe-Vaaz Hazırlama ve Sunma, Sosyal ve Kültürel Etkinlikler, Okuma ve Değerlendirme Yöntemleri, Medya Okuryazarlığı ve Başkanlık Teşkilatı ve Mevzuatıdır.

Araştırmada kursiyerlerin bu konudaki düşünceleri de öğrenilmek istenilmiş, bu maksatla ikisi açık uçlu olmak üzere dört soru sorulmuştur. Sorulardan bir tanesi “Tashih-i huruf Programında olmadığı hâlde olmasını istediğiniz dersler var mı?” şeklindedir. Bu soruya “Evet” cevabı verenlerden istedikleri dersleri ve nedenini açık olarak yazmaları istenmiştir.

Tablo 11: Programda Başka Derslere İhtiyaç Var mı?

Seçenekler	Kişi Sayısı	Toplam Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	39	41,9	44,8
Hayır	48	51,6	55,2
Toplam	87	93,5	100,0
Cevapsız	6	6,5	
TOPLAM	93	100,0	

x^2 : 0,931 sd: 1 p= 0,335 p>0,05 (Önemsiz)

Tashih-i huruf eğitimi programında, verilen derslerin haricinde başka derslere ihtiyaç olup olmadığına ilişkin soruya, araştırmaya katılan kursiyerlerin %41,9’u “evet” ihtiyaç var, %51,6’sı “hayır” ihtiyaç yok cevabını vermiştir. Kursiyerlerin %6,5’i bu soruya cevap vermemiştir.

“Evet” cevabı veren kursiyerler, “Hadis, Arapça, Ses Eğitimi (Şan derisi), İletişim, Adab-ı Muaşeret” derslerinin olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bu dersler arasından en çok önerilen ise, “Hadis” dersi olmuştur.

Tablo 12: Programda Gereksiz Dersler Var mı?

Seçenekler	Kişi Sayısı	Toplam Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	22	23,7	25,9
Hayır	63	67,7	74,1
Toplam	85	91,4	100,0
Cevapsız	8	8,6	
TOPLAM	93	100,0	

x^2 : 19,776 sd: 1 p= 0,000 p<0,05 (Önemli)

Kursiyerlere programda olup da gereksiz gördükleri dersler de sorulmuştur. Kursiyerlerin %67,7 gibi büyük çoğunluğu, kurstaki derslerin gerekli olduğunu, bu nedenle gereksiz olarak gördükleri ders bulunmadığını ifade etmişlerdir. Kursiyerlerin %23,7’si ise kursta kendilerine göre gereksiz sayılabilecek dersler olduğunu belirtmişlerdir. Görüldüğü üzere kursiyerlerin çoğunluğu programda gereksiz ders olduğunu düşünmemektedir.

Peki, programda gereksiz ders olup olmadığına ilişkin soruya “Evet” şeklinde cevap verenlere göre hangi dersler gereksizdir? Bu dersleri gereksiz görmelerinin nedenleri nelerdir?

Verilen cevaplar, kursiyerlerin hangi derslerden daha fazla istifade ettikleri sorusuna verdikleri cevaplarla da örtüşmektedir. “Evet” cevabı veren kursiyerler, Kur’ân-ı Kerim ve musiki dışındaki derslerin gereksiz olduğunu ifade etmişlerdir. Buna gerekçe olarak, bu kursun kıraat kursu olduğunu, dolayısıyla bunlara ağırlık verilmesi gerektiğini, diğer derslerin saatinin az olması ve bilindik konuların işlenmesi nedeniyle zaman kaybına sebep olduğunu, bunlara ayrılacak zamanın Kur’ân ve musiki derslerine kaydırılıp daha fazla uygulama yapılması gerektiğini belirtmişlerdir.

2.2.5. Kursun Hedeflerinin Değerlendirilmesi

Diyanet İşleri Başkanlığı’na hazırlanan programda Tashih-i Huruf Kursunun hedefleri şu şekilde belirlenmiştir: “Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı, öğrenme-öğretme konusundaki modern yaklaşımlara, teknolojideki ilerlemelere ve musiki ilminin verilerine dayanarak Diyanet İşleri Başkanlığı’nda görev yapan imam-hatiplerin, Kıraat-i Asım rivayet-i hafs üzere Kur’ân okuyuş tarzı ile ilgili bilgi ve becerilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Böylece Kur’ân-ı Kerim’i hem telaffuz, hem ses, hem de mana vb. özelliklere göre okuyabilen nitelikli din hizmetleri personelinin yetiştirilmesi ve bunlar aracılığıyla daha etkin bir din hizmeti sunulması hedeflenmektedir.”³²

Araştırmada, kursiyerlere bu hedeflerin gerçekleşip gerçekleşmediği sorulmuş, verilen cevaplar tablo 13’te gösterilmiştir.

Tablo 13: Program Hedefinin Gerçekleşmesi

Seçenekler	Kişi (N)	Yüzde (%)
Evet	60	64,5
Kısmen	28	30,1
Hayır	2	2,2
Fikrim yok	3	3,2
TOPLAM	93	100,0

$X^2: 96,118$ $df: 3$ $p= 0,000$ $p<0,05$ Önemli

Tablo 13’te de görüleceği üzere, çoğunluk (%64,5) verilen eğitimin gösterilen hedefe uygun gerçekleştiğini ifade etmiştir. Bu sonuca göre, eğitime katılanların kurstan beklentilerinin büyük ölçüde karşılandığı söylenebilir. Bununla birlikte kursiyerlerin 1/3’ü (%30,1 Kısmen, %2,2 Hayır), programla ilgili beklentilerinin tam olarak karşılanamadığını belirtmiştir. Bu, elbette dikkate alınması gereken bir durumdur.

Farklı kurumlarda yapılan çeşitli hizmet içi eğitimlere yönelik çalışmalara bakıldığında benzer sonuçların ortaya çıktığı görülmektedir. Hizmet

³² Diyanet İşleri Başkanlığı, *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*, 5.

içi eğitimlerin farklı boyutlarına yönelik olarak ortaya çıkan düşünceler farklılaşsa da, verilen hizmet içi eğitimlerin etkililiği ve hedeflerinin gerçekleşme düzeyi bakımından genellikle yeterli bulunmamaktadır. Örneğin, Uçar ve İpek’in çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığının hizmet içi eğitim uygulamalarına yönelik olarak, “Hizmet içi eğitim faaliyetlerinde programda amaçlanan bilgi ve beceriler kazandırılmaktadır” ifadesine yöneticiler “biraz”, öğretmenler ise “çok az” düzeyinde katılmışlardır.³³ Milli Eğitim Bakanlığı’nca İngilizce öğretmenlerine verilen hizmet içi eğitim üzerine yapılan araştırmada da benzer sonuçlar elde edilmiştir.³⁴ Öz’ün Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerine yönelik hizmet içi eğitim etkinliklerine ilişkin yaptığı bir araştırmada da, Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi öğretmenlerinin hizmet içi eğitimlerle ilgili genel memnuniyet algılarının “orta” düzeyde olduğu ortaya çıkmıştır.³⁵ Diğer kurumlardaki hizmet içi eğitim etkinliklerine ilişkin değerlendirmelerle karşılaştırıldığında, Tas-hih-i Huruf kursuna katılan kursiyerlerin beklentilerinin karşılanma oranının daha yüksek çıktığı söylenebilir. Ancak şunu da vurgulamak gerekir ki, mahiyeti ve maliyeti oldukça yüksek olan bu kurslarımızın hedeflerinin gerçekleşme düzeylerinin çok daha fazla yükseltilmesi ve ortaya çıkan veya çıkması muhtemel sorunların etkin bir şekilde giderilmesi için gerekli tedbirler alınmalıdır.

2.3. Programın Diğer Boyutları ve Değerlendirilmesi

2.3.1. Sınavlarla İlgili Görüş ve Düşünceler

Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Hizmet İçi Eğitim yönetmeliği gereğince, uzun süreli hizmet içi eğitimler üçer aylık dönemler hâlinde düzenlenmekte ve her dönemin sonunda sınav yapılmaktadır.³⁶ Bu doğrultuda bir sınav komisyonu oluşturulmakta, sınavın nasıl yapılacağı da yine bu yönetmelikte belirtilmektedir.

İlgili yönetmeliğe göre, sınavlar yazılı ve sözlü olarak yapılabilir. Mahallinde düzenlenen hizmet içi eğitimlerin sonunda yapılacak sınavlarda müdür/müftünün teklifi ve mülkî amirin onayı ile en az üç kişiden oluşan sınav komisyonu kurulur. Sınavların şekli, süresi, sorular ve cevap anahtarları, sınavdan önce Başkanlıkça ve/veya sınav komisyonunca belirlenir.³⁷

³³ Rezzan Uçar- Cemalettin İpek, “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici Ve Öğretmenlerin MEB Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, III/1 (Haziran 2006): 47.

³⁴ Sebahattin Arıbaş ve Arkadaşları, “İngilizce Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri”, *Millî Eğitim Dergisi*, 195 (2012): 107-109.

³⁵ Ayhan Öz, “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Gelişiminde Hizmet İçi Eğitimin Yeri (İstanbul Örneği)”, *Değerler Eğitimi Dergisi*, 12/28 (Aralık 2014):139.

³⁶ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği*, 22. Madde, b fıkrası.

³⁷ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği*, 26. Madde, 1, 2 ve 3. Fıkra.

Sınavlar, Başkanlığın onayı ile hafta sonu da yapılabilmektedir.

Sınav komisyonu tarafından sınavın başladığı tarih, saat, sınava girenlerin sayısı, teslim alınan kâğıt sayısı ve sınavın bitiş saatini belgeleyen tutanak düzenlenir. İdarece kabul edilen bir mazereti olmaksızın sınava girmeyen, o dersten başarısız sayılır. 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 104 ve 105'inci maddelerine istinaden izin verilenler ile mazeretleri sebebiyle sınavlara katılamayanlar için bir defaya mahsus olarak mazeret sınavı yapılır.³⁸

Uzun süreli hizmet içi eğitimlerin dönem sonu sınavlarında, tek dersten başarısız olanlar için ilgili komisyonca 10 gün içerisinde telafi sınavı yapılır. Bu sınavdan da başarısız olanlar ile 2 ya da daha fazla dersten başarısız olanların kursla ilişkisi kesilir ve görev yerlerine gönderilir veya durumlarına uygun bir kadroya atanmaları için Başkanlığa bilgi verilir.³⁹

Üç ayda bir yapılan dönem sınavlarının ölçme ve değerlendirme açısından yeterli olup olmadığı kursiyerlere sorulmuştur.

Tablo 14: Dönem Sonu Sınavlarının Değerlendirilmesi

3 ayda bir sınav yeterli mi?	Kişi Sayısı (N)	Toplam Yüzde (%)
Yeterli görüyorum	64	68,8
İmtihanlar daha seyrek aralıklarla yapılmalı	6	6,5
İmtihanlar daha sık aralıklarla yapılmalı	14	15,1
Başka	9	9,7
TOPLAM	93	100,0

χ^2 : 96,473 sd: 3 p= 0,000 p<0,05 (Önemli)

Kursiyerlerin %68,8'i 3 ayda bir sınav yapılmasını yeterli görürken % 6,5'i sınavların daha seyrek aralıklarla yapılmasını, % 15,1'i ise sınavların daha sık aralıklarla yapılmasını istemiştir. Kursiyerlerin % 9,7'i de başka şeyler söylemişlerdir. Bu duruma göre, kursiyerlerin çoğunluğu 3 ayda bir yapılan sınavları yeterli görmektedir.

Aynı yönetmeliğe göre, kurs dönemi sonunda yapılan sınavlar neticesinde başarısız olan kursiyerlere kursla ilişkisinin kesilmesi kuralı getirilmiştir. Tashih-i Huruf Kursu üçer aylık iki dönem halinde düzenlenmiştir. Dolayısıyla ilk dönem sonu değerlendirmede başarısız bulunan bir kursiyerin kurs ile ilişkisi kesilmektedir. Yetkililerce, bu kuralın, kursiyerlerin daha fazla eğitime odaklanmalarını temin etmek için konulduğu ifade edilmektedir. Ayrıca hizmet içi eğitime alınan kursiyerlerin memur olduklarından bahisle ders çalışmaları ve derslerinde başarılı olmaları, görevlerinin bir parçası olarak görülmektedir.

³⁸ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği*, 26. Madde, 5. Fıkra.

³⁹ Diyanet İşleri Başkanlığı, *Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği*, 26. Madde, 8. Fıkra.

Acaba başarısızlık durumunda kursla ilişik kesilmesinin kursiyerlerdeki izdüşümleri nasıldır? Yapılan kişisel görüşmelerde, bunun kursiyerler üzerinde bir korku oluşturduğu, hatta bazı hocaların bu hususu dile getirmelerinden bir hayli rahatsızlık duydukları öğrenilmiştir. Bu korku, anket sorusuna verilen cevaplara da yansımıştır.

Tablo 15: Kursiyerlerin Geri Gönderilme Endişesi

Geri Gönderilme Endişesi sizi olumsuz etkiliyor mu?	Kişi Sayısı (N)	Toplam Yüzde (%)
Evet	52	55,9
Kısmen	24	25,8
Hayır	17	18,3
TOPLAM	93	100,0

χ^2 : 22,867 sd: 2 p= 0,000 p<0,05 (Önemli)

Kursiyerlerin % 55,9'u geri gönderilmekten endişe duyduğunu, bunun çalışma şevkini olumsuz etkilediğini belirtirken, % 18,3'ü böyle bir endişe taşımadığını ve bunun kendisini etkilemediğini belirtmiştir. Bu endişenin kısmen kendisinde olduğunu belirtenlerin oranı ise % 25,8'dir.

Sınavda başarısız olmanın nasıl bir endişe oluşturduğuna dair geri bildirimlere verilen cevapların oldukça fazla oluşu dikkatimizi çekmiştir. Birçok kursiyer, böyle bir sonucun psikolojisine ve görev anlayışına büyük zararlar vereceğini, 6 aylık bir emeğin bir sınavla heba olmasının kabul edilemez olduğunu, sınavların daha ölçücü ve motive edici olması gerektiğini belirtmişlerdir. Bütün bunlar, sınav kaygısının, öğrencisinden öğreticisine, memurundan amirine hemen her kesimde olduğunu; ölçme ve değerlendirme aracı olması gereken sınavların ne yazık ki korkulan bir gerçek olarak zihinleri işgal ettiğine önemli bir delildir. Her hâlde bu, ülkemiz sınav gerçeğiyle doğrudan alakalıdır.

Sınav, ölçme ve değerlendirme amacıyla uygulanan bir araçtır. Araç olarak kullanıldığı takdirde uygulama amacına uygun faydalar sağlar. Baskı ve korkutma gibi farklı bir amacın vasıtası olduğunda, faydadan çok zarar getirir; birey üzerinde korku, kaygı gibi psikolojik sorunlara neden olabilir. Bu da doğal olarak eğitim- öğretim faaliyetlerinde sekmelere yol açar, etkililiği baltalar. Dolayısıyla sınavlar amaç dışı kullanılmamalı; ölçücü, geliştirici ve öğretici olmalıdır. Çocuk, genç veya yetişkin eğitimi ayrımı yapılmaksızın tüm eğitim faaliyetlerinde bu ilke esas alınmalıdır. Bir nevi yetişkin eğitim merkezi olan hizmet içi eğitim merkezlerinde de bu ilkeye sadık kalınmalıdır.

2.3.2. Sosyal Faaliyetlerle İlgili Görüş ve Düşünceler

Sosyal faaliyetlerin eğitim öğretime katkıları göz ardı edilmemesi gereken önemli bir faktördür. Ders dışı etkinlik olarak nitelendirilen bu tür faaliyetler,

ders içi faaliyetler kadar önemlidir. Burada en önemli koşul, ders dışı etkinliklerin kontrollü, programlı ve planlı bir şekilde yapılmasıdır. Ders dışı etkinlikler, düzenli, sistemli, planlı bir şekilde belirlenir ve ders içi etkinliklerle paralel olarak uygulanırsa eğitim-öğretimin başarısını arttıracaktır.⁴⁰

Özellikle eğitim programının özüne uygun faaliyetler, yapılan eğitim için uygulama alanı oluşturmasının yanı sıra eğitime katılan fertleri olumlu yönde motive eder. Gezi, piknik, spor karşılaşmaları vb. etkinlikler dinlendirici ve eğlendirici etkilerinin yanı sıra eğitici tesirleri de vardır. Aynı zamanda bu tür etkinlikler eğitime katılanlarla eğitimi verenler arasında kaynaşmayı sağlar. Dolayısıyla sosyal faaliyetler, eğitim etkinlikleri içinde ihmal edilmemesi gereken bir husustur.⁴¹

Tashih-i huruf Kursunda bulunan kursiyerlerden kurs süresince yapılan bu tür sosyal faaliyetleri değerlendirmeleri de istenmiştir. Cevaplarda tabloda da görüleceği üzere çok çarpıcı bir sonuç çıkmıştır.

Tablo 16: Sosyal Faaliyetler

Sosyal faaliyetler	Kişi Sayısı (N)	Toplam Yüzde (%)
Yeterli	11	11,8
Kısmen yeterli	33	35,5
Yetersiz	48	51,6
Başka	1	1,1
GENEL TOPLAM	93	100,0

$X^2: 58,183$ $df: 3$ $p= 0,000$ $p<0,05$ Önemli

Kursiyerlerin çok azı (%11,8) eğitim süresince yapılan sosyal faaliyetleri yeterli görmektedir. Çoğunluk (% 52,6) sosyal faaliyetleri yetersiz bulmaktadır. Kısmen yeterli bulanların oranı ise % 35,5'dir.

Bilindiği kadarıyla, kursiyerler her hafta düzenli olarak kendi aralarında futbol müsabakası düzenlemektedir. Anlaşılan o ki, kursiyerler kendi aralarında düzenledikleri bu etkinliği sosyal faaliyet olarak görmemekte, eğitim merkezince düzenlenecek gezi, piknik vb. etkinliklerin olmasını beklemektedir. Kişisel görüşmelerde bu husus dile getirilmiştir.

2.3.3. Kurum Değişirme

Araştırmada ölçülmeye çalışılan bir diğer husus, personelin kurum değişirme arzusudur. Konu, direkt olarak Tashih-i huruf eğitimiyle alakalı olmasa da kurumsal aidiyet bilincinin kursiyerlerdeki iz düşümünü görebilmek adına böyle bir ölçüm yapılmak istenmiştir.

⁴⁰ Erdoğan Köse, "Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri", *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 2/2 (2013): 336- 337.

⁴¹ Milliyet, "Eğitimde Sosyal Aktivitenin Önemi", Erişim: 11 Ağustos 2018, <http://www.milliyet.com.tr/egitimde-sosyal-aktivitenin-onemi--egitim-2045020>.

Diyanet İşleri Başkanlığı'nda bünyesinde, özellikle taşrada çalışan personelin bir kısmının, imkân bulduğunda başka kuruma geçiş yaptığı öteden beri bilinen bir gerçektir. Bu kurumların başında Milli Eğitim Bakanlığı gelmektedir. Son yıllarda üniversitelere geçiş de hayli artış göstermiştir. Başkanlığın, bu geçişin sebeplerini araştırmak için yaptığı çeşitli araştırmalar vardır.⁴²

Yapılan ankette kursiyerlere “*Kurstan sonra imkân tanınsa Diyanet Teşkilatından başka bir kuruma geçmeyi düşünür müydünüz*” sorusu yöneltilmiş, verilen cevabın nedenlerinin açık uçlu olarak belirtilmesi ayrı bir soruyla istenmiştir ve tablonun altında bu yorumlara yer verilmiştir.

Tablo 17: Kurum Değişikliği İsteği

Kurum Değiştirmek istiyor musunuz?	Kişi Sayısı (N)	Toplam Yüzde (%)	Geçerli Yüzde (%)
Evet	24	25,8	27,9
Hayır	51	54,8	59,3
Fikrim yok	11	11,8	12,8
Toplam	86	92,5	100,0
Cevapsız	7	7,5	
TOPLAM	93	100,0	

χ^2 : 29,047 sd: 2 p= 0,000 p<0,05 (Önemli)

Soruya cevap veren kursiyerden % 59,3'ü “Hayır” cevabını vermiştir. “Evet” diyenler ise % 27,9. “Fikrim yok” diye belirtenler % 12,8'dir. Kursiyerlerin %7,5'i ise bu soruya cevap vermemiştir.

Başka bir imkân bulsa da kurum değiştirmek istemeyen kursiyerlerin, bunun nedenlerine ilişkin söyledikleri gerekçelerin bir kısmı şu şekildedir:

“Görevimi seviyorum”, “Mihrap, bana Peygamberimizin emanetidir”, “Aldığım eğitimimle kurumumda daha iyi hizmet edebilirim, ayrıca bu görev benim için bir vefa borcudur”.

Tablo verilerine bakıldığında, istatistiksel anlamda kurumundan memnun olan ve başka bir imkân çıksa da kurumunda devam etmek isteyen personelin oranı daha yüksektir. Ancak, hemen hepsi dinî ve meslekî eğitim almış, çoğunluğu da hafız olan personelin % 27,9 gibi azımsanmayacak bir bölümünün imkân bulduğunda Diyanet İşleri Başkanlığı kurumundan başka bir devlet kurumuna geçmek istemesi, kurum adına üzerinde düşünülmeye gereken bir husus gibi görünmektedir. Bunun nedenleri özel olarak araştırılmalı ve gereken çalışmalar yapılmalıdır.

⁴² Araştırmanın yapıldığı tarihlerde başkanlıkça yine böyle bir araştırma yapılmaktaydı. Başkanlığın personel sistemi üzerinden anket çalışması yapılarak personelin değerlendirilmelerine başvurulmuştur.

Sonuç ve Öneriler

Tashih-i Huruf Eğitim programı, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın düzenlediği uzun süreli hizmet içi eğitim kurslarından biridir. On yılı aşkın süredir uygulamada olan bu kursların, verimliliği, etkililiği ve hedeflerine uygunluğu, zaman zaman yapılan toplantı ve seminerlerde değerlendirilmektedir. Bununla birlikte, bilindiği kadarıyla akademik anlamda bu kursların değerlendirilmesi yapılmamıştır. Bu eksikliği giderme adına yapılan bu araştırma, hem kurum, hem eğitimciler hem de kursa katılanlar adına ilk olmasının yanı sıra, eğitim faaliyetinin hedefine ulaşmış olup olmadığına dair önemli bir geri bildirim çalışmasıdır.

Yapılan bu çalışmadan elde edilen verilerden hareketle Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından düzenlenmekte olan Tashih-i Huruf kursları üzerine bazı değerlendirmeler yapmak ve önerilerde bulunmak mümkündür. Bunlar maddeler hâlinde şu şekilde ifade edilebilir.

1. Eğitim faaliyetlerinde geri bildirim çalışmalarının rolü yadsınamaz. Bu tür çalışmaların düzenli olarak yapıp sonuçlarının değerlendirmeye tâbi tutulması, verilen eğitimlerin verim ve kalite düzeyini artırmada katkı sunacaktır. Bu manada, eğitim merkezlerinde bu çalışmaların düzenli olarak yapılması gerekmektedir. Aynı geri bildirim faaliyeti, Diyanet İşleri Başkanlığı tarafında da düzenli ve sistemli bir şekilde yapılmalıdır. Böylelikle hem hizmetlerin hem de faaliyetlerin hedefine ulaşmış olup olmadığı tespit edilebilecektir.

2. Tashih-i Huruf Programında, kısmî değişiklikler hariç tutulduğunda, ilk uygulamaya konulduğu günden bu yana önemli bir değişikliğe gidilmemiştir. Bu durum, eğitimde sürekli ve sürdürülebilir politikalar adına sevindirici olmakla birlikte, yıllar geçtikçe ihtiyaçlara göre programlar üzerinde revizyonlar yapılması, programların olgunlaştırılması adına gerekli bir adımdır. Bize göre, süre-içerik dengesi gözetildiğinde, mevcut müfredatın geliştirilmesi gereklilik arz etmektedir. Her ne kadar kursun doğrudan kapsamına girmese de, kurs süresinin uzunluğu düşünüldüğünde, bu sürenin daha etkili ve verimli kullanılabilmesi adına, ayrı bir zaman ve kaynak harcamasına gerek kalmadan, günümüzde din görevlilerinin ihtiyaç duyduğu, hatta bunun için Başkanlığın zaman zaman seminerler şeklinde personelle vermeye çalıştığı çocuk eğitimi, yetişkin eğitimi, etkili iletişim, din hizmetlerinde rehberlik ve danışmanlık vb. konuların/derslerin programa yerleştirilmesi, en azından kursun son iki haftasının bu derslere ayrılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

3. Tashih-i Huruf kursu, 6 aylık süreye sahip hizmet içi eğitim kursudur. Kursun süresi, süre-içerik dengesine bakıldığında biraz fazla gözükmektedir. Kursa katılan personelin büyük çoğunluğunun evli, çoluk-çocuk sahibi olması, eğitimin daha ziyade yatılı olarak verilmesi, beraberinde bazı sıkıntıları getirmektedir. Ayrıca her bir kursiyer için yevmiye ödenmesi, gö-

rev yerlerine vekâleten görevli atanması, bütçe olarak bu kursun oldukça maliyetli olmasına neden olmaktadır. Hâliyle bu durum, kursiyer kontenjanının sınırlı tutulmasını gerekli kılmaktadır. Bütün bunlar göz önünde bulundurulduğunda, Tashih-i huruf Kurslarının süresinin 5 ayla sınırlı tutulup yılda iki defa düzenlenmesiyle daha fazla personelin kursa katılımını sağlamanın kursun etkililiği ve yaygınlaştırılması adına daha faydalı olacağı kanaatindeyiz.

4. Yapılan her eğitim faaliyetinin bir maliyeti vardır. Bu maliyet, eğitimin süresine, içeriğine, yapıldığı yere göre değişebilir. Hizmet içi eğitim faaliyetlerinin maliyeti de oldukça yüksektir. Bu yüksekliğin en önemli nedeni, hizmet içi eğitime alınan personele maaşlarının haricinde yevmiye ödemesi yapılmasıdır. Mer'î mevzuata göre yapılan bu ödemeler nedeniyle yapılması planlanan eğitimlerin adedinde, süresinde ve eğitime alınacak personelin kontenjanında sınırlamalar yapılmakta, hatta bazen eğitimin iptali bile söz konusu olabilmektedir. Son yıllarda din hizmetleri personelinin Tashih-i huruf Kursuna oldukça ilgi gösterdiği bilinen bir gerçektir. Ancak bahsettiğimiz malî sıkıntıdan dolayı kursların adedi ve kontenjanı sınırlı tutulmaktadır. Bu sıkıntının aşılması ve kursların yaygınlaştırılabilmesi için mevzuatta gerekli değişiklikler yapılarak hizmet içi eğitim kurslarına katılan kursiyerlere yevmiye ödemesi uygulamasından vazgeçilmelidir.

5. Tashih-i huruf Hizmet İçi Eğitim Programı ile Kur'ân-ı Kerim'i hem telaffuz, hem ses, hem de mana vb. özelliklere göre okuyabilen nitelikli din hizmetleri personelinin yetiştirilmesi ve bunlar aracılığıyla daha etkin bir din hizmeti sunulması hedeflenmektedir. Kurslara mülakat sınavı yoluyla kıraati, sesi- sedası daha iyi olan personel alınmaktadır. Mevcut durumda belki de şehirlerin en iyileri kursa alınmaktadır. Bu uygulama, sınav sistematigi açısından normal gibi gözükse de bizce uygun değildir. Kanaatimizce, kıraat açısından zayıf olan personeli iyileştirmek, onların bilgi ve becerisini geliştirmek kursun hedeflerine daha uygundur. Bu nedenle Tashih-i huruf Kurslarına meslekî açıdan, özellikle de kıraat açısından zayıf olan personelin öncelenmesi daha faydalı olacaktır.

6. Hizmet içi eğitimleri sadece belli becerilerin kazandırıldığı, belli şeylerin öğretildiği bir faaliyet olarak görmemek gerekir. Neticede eğitime katılanların her biri yetişkindir. Yetişkin eğitimi de özel ihtisas gerektiren bir eğitimidir.⁴³ Kursiyerlerin memur olması, kendilerinin her şeyi yapmak zorunda olduğu anlamına gelmez. Memur da olsa kursiyer öğrencidir, öğrencilik psikolojisi içerisindedir. Dolayısıyla bu eğitimi sadece amir- memur, ast- üst ilişkisi içerisinde vermek doğru değildir. Kursiyerlere rehberlik edilmelidir. Kursiyerler de görev ve sorumluluklarını iyi bilmelidirler.

7. Hizmet içi eğitimler, görevde olan personele yönelik düzenlenmekte-

⁴³ Yetişkinlerin din eğitimi konusunda geniş bilgi için bk. Hasan Dam, *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*, (Samsun: Üniversite Yayınları, 2015).

dir. Kurumların, istihdam ettiği personeli böylesi eğitimden geçirmesi, kanunî bir zorunluluk olmasının ötesinde, personele kurumun tanıtılması, ayrıca meslekî bilgi ve becerilerin kazandırılması ve geliştirilmesi adına elzemdir. Bununla birlikte, hizmet içi eğitimler, uzun süreli olduklarında bazı problemleri de beraberinde getirmektedir. Bu problemler doğal olarak eğitimi olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, personel eğitiminin, hizmet öncesinde, göreve başlamadan önce verilmesi hem personel, hem eğitim hem de kurum açısından daha faydalı olacaktır. Bu açıdan, kurum içerisinde ve çevresinde konuşulmakta olan “Diyanet Akademileri” projesinin bir an önce hayata geçirilip personel eğitim politikasının bu sisteme entegre edilmesinin daha etkili olacağı düşünülmektedir.

8. Araştırmaya katılan ve çoğunluğu da hafız olan kurum personelinin % 27,9 gibi azımsanmayacak bir bölümünün imkân bulduğunda Diyanet İşleri Başkanlığı kurumundan başka bir devlet kurumuna geçmek istemesi, kurum adına üzerinde düşünülmesi gereken bir husus olarak görünmektedir. Bunun nedenleri özel olarak araştırılmalı ve gereken çalışmalar yapılmalıdır.

Kaynakça

Arıbaş, Sebahattin-kartal, Şefik-Çağlar, İsmail. “İngilizce Öğretmenlerinin Hizmet İçi Eğitim Faaliyetlerine İlişkin Görüşleri”. *Millî Eğitim Dergisi* 195 (2012): 100- 117.

Aytaç, Tufan. “Hizmet içi Eğitim Kavramı ve Uygulamada Karşılaşılan Sorunlar”. *Millî Eğitim Dergisi* 147 (2000): 66-69.

Balay, Refik. “Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim”. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 37/2 (2004): 61- 82.

Bıyık, Tacettin. *Diyanet İşleri Başkanlığı Bünyesinde Yapılan Musiki Çalışmaları*. Yüksek Lisans Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, 2015.

Büyüköztürk, Şener-Kılıç Çakmak, Ebru-Erkan Akgün, Özcan-Karadeniz, Şirin-Demirel, Funda. *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. 15. Baskı. Ankara: Pegem, 2013.

Çimen, Abdullah Emin. *Hâfızlık Tarihi ve Türkiye’de Hâfızlık Kurumunun İşlevselliği*. İstanbul: 2010.

Dam, Hasan. *Yetişkinlik Dönemi Din Eğitimi*. Samsun: Üniversite Yayınları, 2015.

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Hizmet içi Eğitim Yönetmeliği*. Ankara: 2012.

Diyanet İşleri Başkanlığı. “Kuruluş ve Tarihi Gelişim”. Erişim: 15 Kasım 2018. <https://www.diyanet.gov.tr/tr-TR/Kurumsal/Detay/1>

Diyanet İşleri Başkanlığı. “Eğitim Hizmetleri Genel Müdürlüğü”. Erişim: 23 Kasım.2018. <https://egitimhizmetleri.diyanet.gov.tr/kategoriler/hizmetlerimiz>

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Tashih-i Huruf Hizmet İçi Eğitim Programı*. Ankara: 2017.

Diyanet İşleri Başkanlığı. *Atama ve Yer Değiştirme Yönetmeliği*. Ankara: 2015.

Karaman, Fikret. “Din Görevlileri ve Hizmette Verimlilik”. *Diyanet Aylık Dergi* 37 (1994): 15-17.

Köse, Erdoğan. “Eğitim Kurumlarında Gerçekleştirilen Ders Dışı Etkinliklerin Sınıflandırılmasına Yönelik Bir Öneri”. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi* 2/2 (2013): 336- 353.

Milliyet. “Eğitimde Sosyal Aktivitenin Önemi”. Erişim: 11 Ağustos 2018. <http://www.milliyet.com.tr/egitimde-sosyal-aktivitenin-onemi--egitim-2045020>.

Öz, Ayhan. “Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Mesleki Gelişiminde Hizmet İçi Eğitimin Yeri (İstanbul Örneği)”. *Değerler Eğitimi Dergisi* 12/28, (Aralık 2014):121-168

Özdemir, Şuayip - İsmail Arıcı. “Din Görevlilerinin Hazırlayıcı Eğitim Kursuna Yönelik Görüşleri”. *Dini Araştırmalar* 14/39 (2011): 87- 103.

Öztürk, Şükrü. “Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Yaygın Din Eğitimi ve Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri”. *Cumhuriyetin 75. Yılında Türkiye’de Din Eğitimi ve Öğretimi*. Ankara: Türk Yurdu Yayınları, 1999.

Seyhan, Ahmet Emin. “Din Hizmetlerinde Verimlilik ve Kalite Açısından Hizmet İçi Eğitimin Rolü ve Önemi”. *Süleyman Demirel Üniversitesi SBE Dergisi* 14 (2011): 231-248.

Sürgeç, Celal. *Diyanet İşleri Başkanlığı ve Hizmet İçi Eğitim Faaliyetleri*. Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, 2010.

Taymaz, A. Haydar. *Hizmet İçi Eğitim*. 3. Baskı. Ankara: Takav Matbaası, 1997.

Uçar Rezzan- İpek, Cemalettin. “İlköğretim Okullarında Görev Yapan Yönetici Ve Öğretmenlerin MEB Hizmet İçi Eğitim Uygulamalarına İlişkin Görüşleri”. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi* III/1 (2006): 34-53